

Дука А.П.,

канд. екон. наук, докторант кафедри
менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. За сучасних умов для забезпечення розвитку національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності та досягнення стійкого економічного зростання визначна роль забезпечується здебільшого шляхом впровадження інновацій. Орієнтація національної економіки на інноваційну модель розвитку дозволить сформувати не лише оновлену технологічну базу виробництва, однак й підвищити її конкурентоспроможність та здійснення прогресивних структурних зрушень у країні.

В умовах глобалізаційних процесів світового соціально-економічного визнання досягають ті держави, які відповідають потенційним потребам інтенсивного розвитку економіки, серед яких ключовою є розвиток внутрішнього інноваційного потенціалу [8]. Під впливом технологізації суспільного відтворення трансформується й інвестиційна діяльність, центр тяжіння якої поступово зміщується з виробництва засобів виробництва, до спроможності виробництва нової продукції, - науки та технологій. Так, у структурі інновацій розвинених країн світу майже 60% складають інновації, що належать до значних технологічних досягнень (в національній економіці аналогічний показник знаходиться на рівні 10-12%). Питома вага інновацій, пов'язаних лише з удосконаленням традиційних технологічних рішень та процесів у цих країнах не перевищує 12% і має тенденцію до зменшення. Економічне зростання забезпечується інвестиціями в дослідження і розробки, підвищенням інноваційної активності, якості освіти та кваліфікації кадрів,

доступу до глобальних потоків знань. Саме інтенсивний розвиток нових наукомістких технологій стає двигуном економічного зростання на основі інноваційного формату відтворення [5, с.11]. За оцінками експертів, як зазначено у [4, с.95], зростання обсягу світового ринку наукомісткої продукції в 2015 р. досягне близько 6 трлн.дол. США, з яких 2 трлн. дол. США припадатимуть на інформаційні послуги. Україна має можливість зайняти на цьому ринку до 10 %, за умови реалізації інноваційного потенціалу та забезпечення інноваційно-технологічної модернізації економіки.

Серед чинників, що сприяють вирішенню даної проблеми, особлива роль належить іноземному інвестуванню інновацій, адже розвиток національної інноваційної системи залежить не лише від фінансування за рахунок вітчизняних фінансових ресурсів, однак й за рахунок інвестицій, спрямованих в Україну з-за кордону.

У контексті вирішення поставлених завдань потребують дослідження питання сучасного впливу іноземних інвестицій на інноваційні процеси в Україні з точки зору виявлення та оцінки слабких сторін та перепон, що гальмують інноваційний розвиток в Україні та розробки та ефективної реалізації потенційних можливостей щодо здійснення системних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності сучасного інноваційного розвитку України, зокрема, питання фінансування інновацій за рахунок іноземних інвестицій, досліджуються в працях науковців В. Аньшина [3] у контексті розгляду питань управління інноваціями на рівні компанії, регіону та національної економіки в цілому, Ю. Бажала [1] у контексті розгляду інноваційної моделі економічного зростання, І. Одотюка [1, 5] та В. Семиноженка [6] щодо структурних трансформацій в системі суспільного відтворення, Д.Черваньова [9] у контексті дослідження інноваційно-інвестиційної політики та системи менеджменту її реалізації та інших.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, здійснений як іноземними, так і вітчизняними вченими з даної проблематики, питання впливу іноземних інвестицій на

інноваційний розвиток України у контексті його фінансування продовжує залишатися відкритим.

Метою даної статті є аналіз та узагальнення впливу іноземних інвестицій на розвиток інноваційного потенціалу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на науково-технологічне оновлення економіки України, закріплене у нормативно-правових актах, на сьогодні головною перешкодою до інноваційного зростання є ряд негативних причин, серед яких довгостроковий негативний вплив загальноекономічних проблем, пов'язаних зі структурною деформованістю економіки країни, домінування в ній низько технологічних галузей і укладів, недостатнє фінансування, практично відсутній вплив держави на інноваційні процеси в економіці та інші [8].

З метою подолання вищезазначених причин гальмування інноваційного розвитку в країні, доцільно визначити основні пріоритети розвитку національної інноваційної системи, серед яких ключова роль належить саме фінансуванню інновацій. Відомо, що інвестиційні та інноваційні процеси в економіці тісно пов'язані між собою, адже інноваційний розвиток потребує залучення значних фінансових ресурсів. Відповідно, тенденція дефіциту внутрішніх джерел фінансування зумовлює об'єктивну необхідність у залученні зовнішніх джерел фінансування, тобто прямих іноземних інвестицій.

Однак, перш ніж перейти до безпосереднього розгляду питання впливу іноземних інвестицій на інноваційний розвиток України, доцільно визначитися власне з поняттям «прямі іноземні інвестиції», виходячи з напрацьованого теоретичного і практичного досвіду з цієї проблематики.

За визначенням експертів Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) під «прямими іноземними інвестиціями» розуміються інвестиції, які здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни та характерними рисами яких є те, що інвесторові належить управлінський

контроль над підприємствами, і вони виступають у формі акціонерного капіталу і коротко- та довготермінових міжфірмових позик [10].

Цікаво зазначити, що щороку можливість фінансування інноваційного розвитку за рахунок іноземних інвестицій зростає, що, насамперед, пов'язано з тим фактом, що в умовах глобалізації рушійними важелями виступають саме міжнародний рух капіталу, фінансування виробництва наукомісткої продукції та високотехнологічних товарів.

Основним джерелом фінансування інноваційного розвитку в Україні виступають власні кошти підприємств, про що свідчить табл. 1, обсяг яких хоча й зменшується з 79,6% 2000 р. до 59,4% у 2010 р., але залишається найбільш потужним джерелом фінансування інновацій промислових підприємств.

Таблиця 1

**Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні за період
2000-2011 років, млн. грн.**

Джерела фінансування	2000		2005		2010		2011	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн.	%	млн. грн	%
Всього	1757,2	100	5751,6	100	8045,5	100	14333,9	100
Кошти Державного бюджету	7,7	0,4	28,1	0,5	87,0	1,1	149,2	1,0
Кошти місцевих бюджетів	1,8	0,1	14,9	0,3	5,7	0,13	12,3	0,1
Власні кошти підприємств	1399,3	79,6	5045,4	87,7	4775,2	59,3	7585,6	52,9
Кошти вітчизняних інвесторів	49,4	2,8	79,6	1,4	31,0	0,4	45,4	0,3

Джерела фінансуван- ня	2000		2005		2010		2011	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн.	%	млн. грн	%
Кошти іноземних інвесторів	133,1	7,6	157,9	2,7	2411,4	30,0	56,9	0,4
Кошти з інших джерел	22,5	1,3	15,7	0,3	108,1	1,3	994,7	7,0
Кредитів	109,99	6,3	409,7	7,1	626,1	7,8	5489,5	38,3

Джерело: Складено за даними [7]

Однак, як демонструють дані табл. 1, протягом 2005 – 2010 років спостерігається суттєве зростання частки фінансування інноваційної діяльності в Україні за рахунок коштів іноземних інвесторів (частка коштів іноземних інвесторів у загальному обсязі фінансування у 2005 році становила 2,7%, а у 2010 році – вже 30,0%), що свідчить про зростання зацікавленості іноземних інвесторів у фінансуванні інноваційних процесів в Україні.

Варто зауважити, що хоча зацікавленість іноземних інвесторів у фінансуванні інноваційної діяльності останніми роками й зростає, спрямування іноземних інвестицій саме в оновлення основного капіталу залишається мізерним, що дає змогу стверджувати про те, що у процесі використання основного капіталу, інвесторами не спрямовуються інвестиції на його оновлення та модернізацію у достатній кількості (Табл. 2).

Таблиця 2

Інвестиції в основний капітал в Україні за період 2002-2011 рр., в розрізі джерел фінансування (у %).

Джерела фінансування	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кошти державного бюджету	5	7	10,5	5,5	5,5	5,6	5	4,4	6,3	7,5

Джерела фінансування	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кошти місцевих бюджетів	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	2,9	2,9
Власні кошти підприємств та організацій	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7	63,3	55,7	54
Кредити банків та інших позик	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3	14,2	13,7	17,9
Кошти іноземних інвесторів	5,6	5,5	3,6	5	3,7	3,5	3,3	4,5	2,3	3,1
Кошти населення на будівництво власних квартир	...	...	...	...	5,6	5,2	4,1	3,2	3,1	2,2
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	4,2	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5	5	3,6	10,7	7,2
Кошти з інших джерел	10,4	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4	4,1	5,3	5,2

Джерело: Складено за даними [7]

Власні кошти підприємств практично залишаються потужним джерелом фінансування оновлення основного капіталу економіки. Частка цього джерела хоч і має нестійку тенденцію до скорочення, але залишається на значному рівні в загальній структурі інвестицій в основний капітал. Оцінюючи особливості оновлення основного капіталу та участі у ньому зовнішніх фінансових потоків, слід зауважити, що воно характеризується певним дисбалансом, оскільки іноземні інвестиції в оновлення основного капіталу знаходяться майже на рівні державних інвестицій. Очевидним є той факт, що іноземний інвестор, використовуючи вітчизняний основний капітал, наврядче, буде зацікавлений у фінансуванні його оновлення та модернізації в необхідному обсязі.

Варто зазначити, що структура фінансування інноваційної діяльності в Україні за рахунок прямих іноземних інвестицій залежить, насамперед, від технологічної структури промисловості України. Приміром, практично 75% всіх іноземних інвестицій спрямовується лише для фінансування 3-го технологічного укладу (чорна металургія, енергетика, залізничний транспорт, неорганічна хімія, універсальне машинобудування) та 20% всіх іноземних інвестицій спрямовується для фінансування 4-го технологічного укладу (органічна хімія й полімерні матеріали, кольорова металургія, нафтопереробка, автомобілебудування, точне машинобудування і приладобудування, електронна промисловість, розширення автоперевезень, широкий вжиток нафти). І лише решту 5% всіх іноземних інвестицій фінансує, відповідно, 5-й технологічний уклад (виробництво електричного та електронного устаткування, машинобудування та фармацевтика) та 6-й технологічний уклад (біотехнології, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі) [3].

Вищезазначене дає підстави стверджувати про низький розвиток технологічного виробництва України, що, в свою чергу, обумовлює неефективну галузеву структуру промисловості України, адже більш ніж половина загального обсягу виробленої промислової продукції припадає на сировинний, матеріальний та енергетичний сектори.

Натомість, у технологічно розвинених країнах світу 90% іноземних інвестицій спрямовується у технології 5-ого та 6-ого технологічних укладів, які можна назвати «технологічними укладами нового покоління». При цьому, темпи приросту галузей промисловості, що входять до даних технологічних укладів, протягом року становлять від 20 до 100% [3].

Для більш детального дослідження впливу іноземних інвестицій на інноваційні процеси в Україні, варто звернутися до методу кореляційно-регресійного аналізу, що дасть змогу встановити щільність зв'язку між результативною ознакою (в даному випадку, обсяг фінансування інноваційної діяльності) та факторними величинами x_1 (обсяг іноземних інвестицій в

інноваційну діяльність) та x_2 (обсяг іноземних інвестицій в оновлення основного капіталу).

З метою визначення дієвості даного методу використаємо статистичні дані 2002-2011 років, розміщені на офіційному сайті Державної служби статистики України, та програмний пакет Microsoft Excel (Табл. 3).

Таблиця 3

Вихідні статистичні дані 2002-2011 років для проведення кореляційно-регресійного аналізу

Роки	Обсяг іноземних інвестицій в інноваційну діяльність, млн.грн. (x1)	Обсяг іноземних інвестицій в оновлення основного капіталу, млн.грн. (x2)	Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн.грн. (y)
2002	264,1	2068	3013,8
2003	130	2807	3059,5
2004	112,4	2695	4534,6
2005	157,9	4688	5751,6
2006	176,2	4583	6160
2007	321,8	6660	10850,9
2008	115,4	7591	11994,2
2009	1512,9	6859	7949,9
2010	2411,4	3429	8045,5
2011	56,9	6544	14333,9

Джерело: Складено за даними [7]

Загальні підсумки проведеного аналізу з використанням пакету «Аналіз даних» представлено у Табл. 4 та Табл. 5.

Таблиця 4.

Результати кореляційно-регресійного аналізу між загальною сумою витрат на інноваційну діяльність (у) та обсягами іноземних інвестицій в інноваційну діяльність (x1)

Дисперсійний аналіз					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>Критерій Фішера (F)</i>	<i>Значимість F</i>
Регресія	1	181506,3164	181506,3	0,01101	0,919017
Залишок	8	131889008,3	16486126		
Всього	9	132070514,6			
	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна похибка</i>	<i>t- статистика</i>	<i>P- Значення</i>	
Y-перетин	7474,824	1568,720127	4,764919	0,001418	
Змінна X 2	0,179818	1,713748541	0,104927	0,919017	
Регресійна статистика					
Множинний R	0,037072				
R-квадрат	0,001374				
Нормований R-квадрат	-0,12345				
Стандартна похибка	4060,311				
Спостереження	10				

Розраховано автором за даними Табл.3

Згідно з розрахунками вплив іноземних інвестицій на інноваційну діяльність, виявився незначним, про що свідчить коефіцієнт детермінації $R^2=0,0014$.

За підсумками розрахунків було встановлено, що між загальною сумою витрат на інноваційну діяльність (у) та обсягами іноземних інвестицій в основний капітал (x2) існує тісний зв'язок, про що свідчить значення коефіцієнта детермінації $R^2=0,718$. Адекватність моделі підтверджується розрахунком коефіцієнта Фішера (за ймовірністю 0,05), який становить: $F=20,4 > F_{к}=5,3$.

Таблиця 5.

Результати кореляційно-регресійного аналізу між загальною сумою витрат на інноваційну діяльність (y) та обсягами іноземних інвестицій в основний капітал (x2)

Дисперсійний аналіз					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>Критерій Фішера (F)</i>	<i>Значимість F</i>
Регресія	1	94870922,35	94870922,35	20,40257	0,001957845
Залишок	8	37199592,26	4649949,032		
Всього	9	132070514,6			
	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна похибка</i>	<i>t- статистика</i>	<i>P- Значення</i>	
Y-перетин	174,3668078	1845,026496	0,094506398	0,927031	
Змінна X 2	1,615841083	0,357730674	4,51692069	0,001958	
Регресійна статистика					
Множинний R	0,847546679				
R-квадрат	0,718335373				
Нормований R-квадрат	0,683127294				
Стандартна похибка	2156,374047				
Спостереження	10				

Розраховано автором за даними Табл.3

Таким чином, рівняння регресії має такий вигляд:

$$y = 1,615x - 174,3 \quad (1)$$

Зазначене рівняння означає, що при зміні обсягів іноземного інвестування оновлення основного капіталу на 1 млн. грн., обсяги фінансування інноваційної діяльності зростуть на 1,615 млн. грн.

Результати проведеного кореляційно-регресійного аналізу свідчать про значний вплив іноземних інвестицій на інноваційний розвиток національної

економіки. При цьому, значну роль відіграє спрямування іноземних інвестицій в оновлення основного капіталу.

Тобто, серед головних проблем, які мають вирішуватися задля поліпшення інвестиційно-інноваційного середовища в Україні, слід виокремити необхідність раціонального використання фінансових ресурсів внутрішнього походження (власні кошти підприємств, кошти вітчизняних інвесторів та бюджетні кошти) та зовнішнього походження (кошти іноземних інвесторів), спрямованих для фінансування інноваційної діяльності в Україні та оптимальний перерозподілу іноземних інвестицій між наявними технологічними укладами з орієнтацією на зростання частки іноземних інвестицій, спрямованих у технологічні уклади «нового покоління» та за напрямками їх використання.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз впливу іноземних інвестицій на розвиток інноваційного потенціалу України у контексті фінансування інноваційної діяльності в Україні за рахунок коштів іноземних інвесторів дозволяє здійснити певні узагальнення та висновки щодо використання потенціалу іноземних інвестицій для фінансування інноваційних процесів в національній економіці.

Загалом сучасний стан інвестиційно-інноваційного середовища в Україні є неоднозначним, оскільки обсяг інвестицій, спрямованих в інноваційну діяльність, не відповідає її потребам. А, отже, на сьогодні об'єктивна необхідність полягає у перерозподілі внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності шляхом попереднього планування та прогнозування. Окрім цього, варто переглянути національну інноваційну політику на предмет спрямування більшої частки інвестицій (в даному випадку саме іноземних інвестицій) для фінансування технологічних укладів «нового покоління», що, в свою чергу, дозволить забезпечити стабільне економічне зростання України за рахунок зростання темпів приросту галузей промисловості, що входять до 5-ого та 6-ого технологічних укладів.

Перспективи подальших розробок. З метою залучення іноземних інвестицій у формуванні інноваційного потенціалу України потребують подальших досліджень та науково-методичних розробок питання подальшого аналізу зовнішніх джерел фінансування інноваційних процесів в економіці України у контексті детального розгляду їх збалансованості та спрямованості на забезпечення належних умов реалізації інновацій в економіці України.

Література

1. Бажал Ю. М., Одотюк І.В. Інвестиційні ресурси та пріоритетні напрями інноваційного розвитку // В кн.: Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — К.: Ін-т екон. прогноз. Фенікс, 2003. С. 684—694.
2. Інвестологія: наука про інвестування : навч. посібник / За ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. — К.: Атака, 2007. — 264 с.
3. Инновационный менеджмент. Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития. Аньшин В.М., Дагаев А.А. и др. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Дело, 2007. — 584 с.
4. Кіряков Д.І., Кірякова М.Є. Інтелектуальний потенціал компаній: досвід емпіричного дослідження / Д.І. Кіряков, М.Є. Кірякова // Реформування економіки України: стан та перспективи. Зб. Матер. VI Міжнародн. наук.-практ. конф. — К.: МІБО КНЕУ, 2011. - с.94-97.
5. Одотюк І.В. Технологічна структура промисловості України: реалії та перспективи розвитку / І.В.Одотюк. — К., 2009. — 304 с.
6. Семиноженко В.П. Структурна революція в економіці як категоричний імператив сучасної політики України. Інновації: проблеми науки і практики: монографія / В.П. Семиноженко. — Х.: Вид-во ІНЖЕК. — 2006. — С. 9-26.
7. Статистичний щорічник України за 2010 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc>.
9. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України: Монографія. – К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. – 514 с.
10. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011 // [Режим доступу: <http://www.oecd.org/sti/oecdsciencetechnologyandindustryscoreboard2011innovationandgrowthknowledgееconomies.htm#toc>]

Дука А.П.

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто питання впливу іноземних інвестицій на розвиток інноваційного потенціалу України. Проаналізовано структуру та динаміку фінансування інноваційної діяльності та інвестицій в основний капітал в Україні. На основі застосування кореляційно-регресійного аналізу проаналізовано залежність між іноземними інвестиціями у складі основних джерел оновлення основного капіталу економіки та вплив іноземного інвестування на активізацію інноваційної діяльності. Визначено основні шляхи покращення інвестиційно-інноваційного середовища в Україні.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, фінансування інноваційної діяльності, інноваційний розвиток, інвестиції в інноваційну діяльність, інвестиції в основний капітал

Дука А.П.

ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. Рассмотрены вопросы влияния иностранных инвестиций на развитие инновационного потенциала Украины. Проанализированы структура и динамика финансирования инновационной деятельности и инвестиций в основной капитал в Украине. На основе применения корреляционно-регрессионного анализа проанализирована зависимость между иностранными инвестициями в составе основных источников обновления основного капитала экономики и влияние иностранного инвестирования на активизацию инновационной деятельности. Определены основные пути улучшения инвестиционно-инновационной среды в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, финансирование инновационной деятельности, инновационное развитие, инвестиции в инновационную деятельность, инвестиции в основной капитал

Duka A.

FOREIGN INVESTMENT IN THE SUPPORT OF INNOVATION DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

Summary. The question of foreign innovation' influence in providing the development of innovative potential of Ukraine is considered. The financing structure and dynamics of innovation financing and investment in fixed assets in are analyzed. The structure and dynamics of innovation financing and investment in fixed assets in Ukraine. The relationship between the rates of foreign investment in fixed capital, innovation and overall innovation expenditure in the economy are identified. The main ways of improving investment and innovation environment in Ukraine are defined.

Keywords: investment, foreign investment, financing innovation activity, innovative development, investment in innovation, investment in fixed assets